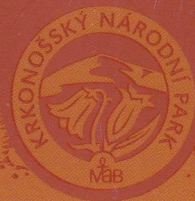

PO STOPÁCH SARAJEVA 1914

PO STOPÁCH SARAJEVA 1914

Po stopách Sarajeva 1914

Texty:

- Jan Luštinec
- Jan Podstatzky-Lichtenstein
- Pavel Scheufler
- Jiří Skoupý
- Jaroslav Šebek

Muzeum Novojičínska
zámek Kunín

Jilemnice

Slatina u Bílovce

Publikace vznikla ve spolupráci s Muzeem Novojičínska – zámkem Kunín. Zvláštní dík za neobyčejně obětavou pomoc a spolupráci náleží PhDr. Jaroslavu Zezulčíkovi, kastelánovi zámku Kunín.

Finančně přispěla obec Slatina u Bílovce.

Za pomoc a spolupráci děkujeme:

- hraběti Janu Podstatzkému-Lichtensteinovi
- Mgr. Jiřímu Skoupému
- Stanislavu Bucharovi
- PhDr. Nadě Kubů, CSc.
- Ilonce Bydžovské
- Muzeu ve Velkém Meziříčí
- RNDr. Jiřímu Chramostovi

Digitalizaci a retuš z originálních dobových podkladů ze Sbírký Scheufler (www.scheufler.cz) provedla Lenka Scheuflerová (snímky na stranách 5, 6, 7, 8–9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 21, 22 a 26–27).

Vydala Správa Krkonošského národního parku
v roce 2014

ISBN 978–80–87706–48–0

Předmluva

Uplynulo sto let a v té době žily celé tři generace. Ten čas uplynul nezadržitelou rychlostí a dobré i špatné události, které se v té době staly, měly pro lidstvo jistě velký historický význam. Zázitky, objevy a vývoj v tomto století předstihly všechna předchozí období. Posledních sto let se nepočítá podle kalendáře, nýbrž začíná atentátem v Sarajevu a končí pádem železné opony.

První polovina dvacátého století přinášela bezbřehou ukrutnost, kde život člověka neměl žádný význam. Druhá polovina zobrazovala objevy a vývoj, ovšem s výjimkou těch zemí, které ještě byly pod vlivem té první poloviny.

Před Sarajevem v Evropě pod povrchem vřela klokotem celková nespokojenost a také cílená touha některých určitých skupin po změně. Atentát na člena vládnoucí vrstvy byl příznakem situace některých evropských regionů. Prvním signálem se stal atentát na císařovnu Alžbětu.

František Harrach starostlivě pozoroval nebezpečný pohyb a vložil všechny své naděje do rakouského následníka trůnu, arcivévody Františka Ferdinanda d'Este.

Výrazně přispěl k tomu, aby se vládnoucí strany dohodly na konání císařských mané-

vrů na Moravě, u něj ve Velkém Meziříčí. Přítomni byli německý a rakouský císař a samozřejmě též následník trůnu. Současně tak využil možnosti zvýraznit ekonomický význam Čech a Moravy. Důležitý byl pro Františka Harracha příslib, který dal následník, že jakmile se stane císařem, nechá se korunovat v Čechách. František Ferdinand prosil Františka Harracha, aby se podílel na vojenských manévrech v Sarajevu jako člen dobrovolné císařsko-královské skupiny automobilů, a to pro jeho zkušenosti s manévry, a také proto, že byl dobrým znalcem regionu, neboť se podílel na vzniku samostatnosti Albánie.

František Harrach odjel z Velkého Meziříčí na Moravě do Sarajeva. Po část cesty byl automobil naložen na vagony. On i automobil byli poté k dispozici následníkovi trůnu. Tak se stalo, že atentát a začátek proměny Evropy a celého světa se uskutečnil v autě Františka Harracha.

*Jan Podstatzky-Lichtenstein,
vnuk Františka Harracha*

Rudolf Bruner-Dvořák

Pavel Scheufler

Momentní fotograf Františka Ferdinanda d'Este

Při prezentacích věnovaných Františku Ferdinandovi d'Este se velmi často setkáváme se snímky Rudolfa Brunera-Dvořáka, průkopníka reportážní fotografie. Autor snímků není většinou uváděn, ač se jedná o autorská díla osobnosti, která svým významem stojí po boku těch nejuznávanějších velikánů fotografie u nás.

Rudolf Bruner-Dvořák se narodil 2. července 1864 v Přelouči v rodině krejčího Václava Brunera. Okolnosti proměny příjmení nejsou zcela jasně, je však možné, že změna z německého Bruner na české Dvořák byla provedena z vlasteneckých pohnutek. Nebylo ani zanedbatelné, že touto podobou firmy mohl oslovit česky i německy orientovanou část publika. Nejstarší dochovaný dopis z kanceláře Františka Ferdinanda ze 16. 4. 1890, v němž se děkovalo za fotografie, nese adresu „Rudolf Dvořák (Brunner)“. Známé ale také Rudolfův vlastní dopis s datem 1. 5. 1891, kde je podpis „Rud Brunner“. Úředně byla fotografovi změna příjmení povolena až na sklonku jeho života v roce 1919.

Krejčí a měšťan města Přelouče Václav Bruner měl celkem 12 dětí, z nichž jen osm se dožilo dospělosti. Posledním synem byl Jaroslav (*15. 11. 1881), který se stal také fotografem. Nejstarší František (*14. 11. 1862) byl malířem, druhý Rudolf měl prý být kupcem. K fotografování ho po jeho zranění, které mu přivodilo hrb, prý přivedl bratr František, který

mu u Carla Teufela v Mnichově vyjednal vstup do učení. Prvním fotografickým dokladem z Rudolfova života je tak výuční list z Teufelova ateliéru z 15. 7. 1887. V atmosféře Mnichova a v dobových diskusích o „mžikové fotografii“ můžeme spatřovat počátky jeho rozhodnutí orientovat se na fotografické zpravodajství, neboť ateliérová práce ho příliš neoslovila. Na rozdíl od většiny ostatních kolegů se začal programově specializovat na zakázky mimo ateliér; po dvou letech působení v Přelouči se přestěhoval na Královské Vinohrady a na klasickou portrétní fotografii nebyl již vůbec zařazen. Začal se označovat jako „momentní fotograf“. Jeho orientace na tehdy neobvyklou formu fotografické práce byla sice prozíravá, ale zároveň velmi odvážná, neboť předpokládala spolupráci s periodiky, kam teprve jen zvolna pronikaly fotozinkografické reprodukce, které střídaly xylografie „ryté dle fotografií“.

Na jaře 1890 pořídil Rudolf Bruner-Dvořák dnes bližze neznámé momentní snímky a věnoval je Františku Ferdinandovi d'Este. Ten si je dle výše uvedeného listu ze 16. 4. 1890 „milostivě ponechal“ a poslal zároveň „odškodnění za použitý materiál“. Byl to šikovný tah, který znamenal počátek kontaktu, jehož rozvoj měl pro fotografa klíčový význam. Dalším dokladem vývoje vztahu je pak list z kanceláře Františka Ferdinanda ze 6. 5. 1891, v němž se Rudolfovi děkovalo za zaslání fotografie (patrně exteriérů zámku) a zároveň mu bylo povoleno fotografovat interiéry zámku v Chlumu u Třeboně.

Největším zvratem kariéry Rudolfa Brunera-Dvořáka byla Jubilejní výstava, konaná

Interiér ve vídeňském Belvederu, na stole v popředí stojánek se snímkem rodiny od Rudolfa Brunera-Dvořáka, kolem roku 1910.

během roku 1891. Dne 18. června se jeho snímky poprvé objevily ve výstavním deníku Praha a svým způsobem se jednalo o senzaci, neboť zachytil katastrofu balonu Kysibelka. Fotograf tak na sebe poprvé upozornil, ač jeho snímky nebyly ještě signované. Pár dní nato v reportáži o návštěvě Františka Ferdinanda d'Este na výstavišti byl již jako autor snímků jmenován. Od té doby prokazoval na stránkách výstavního časopisu své technické mistrovství a obdivuhodnou pohotovost již pravidelně. Brzy se o jeho schopnostech zde psalo ve zvláštním článku, který byl vlastně jeho prvním oceněním jako fotografa: „*Fotograf pan Bruner-Dvořák, jehož fotografie z výstavy ve zdařilých reprodukcích přinášíme, vyznamenán byl vysokým uznáním Její císařské Výsosti paní arcivévodkyně Marie Terezie za zaslaný cyklus fotografií z výstavy... Spolu mu oznámeno, že fotografie ony zařaděny budou do soukromé sbírky*

fotografií Její císařské Výsosti.“ V září 1891 fotografoval na pražském výstavišti také Františka Josefa I. Orientace na finančně riskantní momentní fotografii se ukázala správná a Rudolf Bruner-Dvořák začal být brzy považován za nejvýznamnějšího odborníka v této oblasti. Ještě dva roky po výstavě se pod titulem „Fotograf-reportér“ pochvalně psalo o jeho fotografických schopnostech ve Fotografickém věstníku, kde byl obdařen i pojmenováním „všudybyl“.

Dne 20. 12. 1891 mu bylo schváleno používání titulu „Momentní fotograf Jeho císařské a královské Výsosti Nejosvícenějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského z Este“ (fotografem používaný český přepis). Poté Bruner-Dvořák s fotopřístrojem dosti často doprovázel následníka trůnu na honech, na manévrech, při rekreaci ve Sv. Mořici, či fotografoval jeho rodinu. Bezprostřednost, která byla součástí jeho tvůrčí

Žofie Chotková, vévodkyně z Hohenbergu, a Rudolf Bruner-Dvořák v zámecké zahradě. Patně Eckartsau. Foto Jaroslav Bruner-Dvořák.

Na nádvoří zámku Konopiště, 1896. Foto Rudolf Bruner-Dvořák.

metody, oceňovali i mnozí další aristokraté, což dokládala korespondence uchovávaná na památku v rodině. Nejčastěji v ní byly objednávky, zejména na snímky manévrů. Nechyběl ani list z kanceláře ruského cara, rumunského prince, bavorského dvora i několik listů z kanceláře císaře. V korespondenci, v současnosti bohužel již zničené, bylo možno nalézt i mírně kuriózní příklady. Například list ze 4. 1. 1906 tlumočil, že Jeho Veličenstvo saský král s díky přijal momentky z lovu v Roudnici a poručil poslat fotografovi 30 krejcarů za „nutné výdaje“ (zřejmě poštovné). Nebo sekretariát arcivévodů Friedricha v Prešperku psal, že arcivévod-

kyně Isabella shledala cenu 2 zlaté za snímek příliš vysokou, a proto zasílá účet zpátky k „přepracování“. Takřka polovina dopisů byla z kanceláře Františka Ferdinanda – posílaná z Chlumu u Třeboně, Vídně či Konopiště. Jako projev obzvláštní přízně se také dávaly dary. Listem ze 16. 10. 1902 daroval František Ferdinand d'Este spolu s písemným poděkováním za „výkony při pořizování momentních snímků“ Rudolfovi jehlici do kravaty. Podobný malý šperk (v originálu „Nippe“) obdržel Rudolf roku 1895 od císaře v souvislosti s darem snímků z manévrů u Českých Budějovic.

Je možné dedukovat, že následník trůnu pojal k fotografování vřelejší důvěru. Vypráví se, že Rudolf Bruner-Dvořák byl jedním z mála lidí, kteří směli následníkovi trůnu vyprávět anekdoty. Prvorozeňou dceru Františka Ferdinanda Žofii fotografoval Rudolf již asi 14 dnů po narození, což dokládá děkovný list kněžny z Hohenbergu ze 14. srpna 1901. V dopise se zároveň desetkrát objednával snímek, kde „malá princezna má otevřené oči“. Akt důvěry vedl k tomu, že fotograf byl pověřován i zakázkovými pracemi mimo zpravodajskou sféru. V roce 1897 například vytvořil album snímků Konopiště, za které bylo zaplaceno 586 zlatých, což byla tehdy značná částka. Zmínky o Rudolfu Bruneru-Dvořákovi nalez-

neme i ve vydaných písemných projevech Františka Ferdinanda. Ten, jak známo, byl otevřený vůči modernizacím a technickým novinkám, k nimž patřilo i vřele přijímané fotografické médium. Zájem možná ovlivňovala i jeho choť, která jako fotoamatérka zvěčnila i Rudolfa Brunera-Dvořáka.

Přízeň budoucího císaře fotografování otevřela dveře do dalších šlechtických domů a na místa jiným fotografům nepřístupná. To dokládají snímky z manévřů, z křížníků i válečného přístavu v Terstu. Z korespondence vyplývají časové i obsahové souvislosti dalších fotografických zakázek z vyšších kruhů. Je tak doloženo, že vedle zámků Ferdinanda d'Este na Konopišti, v Chlumu

u Třeboně, vídeňském Belvederu a v Artstetenu a jeho muzea fotografoval Rudolf Bruner-Dvořák například také exteriéry i interiéry na Hluboké. Zvláště rozsáhlé cykly z interiérů vytvořil v Dobříši a na Opočně. Podle dochovaných dopisů byl s Rudolfovy snímky spokojen také kníže Rudolf Lichtenstein, velkovévoda František Salvator a další šlechtici. Technicky náročné snímky architektury a interiérů byly jakosi protiváhou momentní fotografie.

I když momentky z honů či manévřů byly nejprestižnějším zdrojem příjmů, snímky reprodukováné ve Světozoru v roce 1893 a dalších letech naznačují další zájmovou sféru, kterou bylo zpravodajství z mimořád-

ných událostí – od katastrof po sportovní akce. Můžeme jej přímo označit za průkopníka sportovní fotografie u nás. Národopisná výstava československá v roce 1985 přivedla Brunera-Dvořáka k tématům života na vesnici. V letech 1895–1901 pobýval nějakou dobu v Paříži u bratra Františka. Fotografoval i tamní Světovou výstavu v roce 1900. Fotografovým oblíbeným námětem po celý život byli koně, které fotografoval na panství Nosticů již v první polovině 90. let. Pravidelně zajížděl do Kladruha i do Lipice.

Od roku 1894 bydlel s rodiči a sourozenci (s výjimkou Františka) v centru Prahy v Palackého ulici 5. Velká rodina měla pronajato celé patro a v jednom období ještě část přízemí.

František Ferdinand d'Este na manévřech v Dalmácii v září 1906. Třetí postava v kroji zleva je černohorský korunní princ Danilo III, další v kroji je kníže Nikola I., od roku 1910 král Černohorců. Foto Rudolf Bruner-Dvořák.

Císař František Josef I. a František Ferdinand d'Este sledují průběh manévřů u Veszprému v září 1908. Foto Rudolf Bruner-Dvořák.

V pětipokojovém bytě bylo také zařízení pro fotografický provoz a kancelář, která byla jakýmsi vstupním salonem. Kolem přelomu století spolupracoval Rudolf Bruner-Dvořák s fotografem Františkem Pavlíkem (29. 6. 1876–13. 6. 1956), který prý přišel do firmy jako laborant a projevil se jako velmi talentovaný fotograf. I když úředně fúze firem není doložena, existuje listina z 21. 7. 1904, v níž se hovoří o „našem bývalém společném závodě“. Faktem je, že se do Pavlíka zamilovala Rudolfova sestra Františka, že spolu uzavřeli sňatek a roku 1901 se jim narodila dcera. I později po rozchodu se fotografové setkávali na některých akcích (například na manévrech u Veszprému v roce 1908).

Od 5. října 1904 vydával Karel Hipman Český svět, který se stal nejvýznamnějším obrazovým časopisem v češtině před první světovou válkou. Mezi kmenové autory se do roku 1910 počítal Rudolf Bruner-Dvořák, jehož některé cesty list sledoval. Úryvek z 12. 3. 1909 vypovídá nejen o fotografování, ale zároveň o tom, jak se jevil svým současníkům: „*Ruda Bruner-Dvořák není pouze*

výborným „sportfotografem“, ale též veselým společníkem. Může také směle tvrdit, že žádný z pražských fotografů neprocestoval s temnou komorou taký kus světa jako on. Není nikdy příliš vzdálen sídla následníka trůnu, nechť pan arcivévoda mešká na širém moři, nebo na sněžných svazích švýcarských. Za pětiletého trvání svého měli jsme dosti příležitosti ukázat umění, s jakým ovládá svůj přístroj. Náš Ruda ztratí se vždy na několik dnů z Prahy, a nejšikovnější detektiv nezví jeho adresu, již mlčenlivá jeho máti ani za nejlichotivější slovo nesdělí. Pak s plnými mošnamy vrátí se k nám, ale jen málo z toho je „Pro veřejnost“, to nejlepší zůstane asi navždy tajemstvím malého vyvoleného kroužku vysoké šlechty.“

Spolupráce s oblíbeným časopisem znamenala, že Rudolf Bruner-Dvořák jako fotograf pronikl do širšího povědomí. V jeho životě tehdy došlo ještě k dalším změnám: od jara 1905 po ukončení vojenské služby začal u něho pracovat jako pomocník a posléze jako neoficiální partner bratr Jaroslav. V únoru téhož roku se také natrvalo vrátil

do Prahy po pobytech v cizině malíř František Dvořák. Sourozenci si navzájem vypomáhali, takže František brzy po příchodu do Prahy maloval na Konopišti následníka trůnu a členy jeho rodiny... V rodině, žijící v úzké soudržnosti, došlo ještě k dalším událostem: zemřel otec a sestra Marie se provdala za Gustava Rijáčka, soudce českého původu v Bihači, kam za ní bratři Rudolf a Jaroslav často jezdili. Cesty na Balkán oba bratry přivedly k zájmu o fotografování všedních motivů z ulice a o postižení tamní svérázné atmosféry. Z Bosny byly první snímky zveřejněny v Českém světě v prosinci 1906 pod názvem Bosenské typy. V lednu pak následovala reportáž ze Srbska pod názvem Bělehradské figurky. V Bělehradě však Rudolf fotografoval již v roce 1904 korunovaci srbského krále Petra I. Koradjordoviče.

Stejně jako pro malíře Františka, který pobýval ve Francii, Německu, USA, Anglii a Itálii, bylo také pro Rudolfa cestování vášní. Na cestách po Balkáně jej mimořádně zaujala jeskyně Postojna, kde několikrát fotografoval magnéziovým bleskem. Soubor 195 snímků z jeskyně vyšel jak ve velkém formátu, tak na pohlednicích, prodávaných ještě po roce 1918. Záběry z Postojny zveřejnil profesní časopis Český fotograf jako vzorový příklad práce s bleskem roku 1913.

Dalším novým tematickým okruhem, který souvisel s technickou dokonalostí, bylo fotografování interiérů továren. Díky věhlasu jeho zdařilých snímků interiérů zámků se na něho obrátil Spolek českých průmyslníků textilních se žádostí fotografovat pro publikaci Český průmysl textilní slovem i obrazem. Další knihou se snímky Rudolfa Brunera-Dvořáka jsou Obrazy z honů, které vydal

„Arciknížata František Ferdinand a Karel František Josef ve Vel. Meziříčí“.

Otištěno s tímto titulem v časopise Český svět ze 17. 9. 1909. Foto Rudolf Bruner-Dvořák.

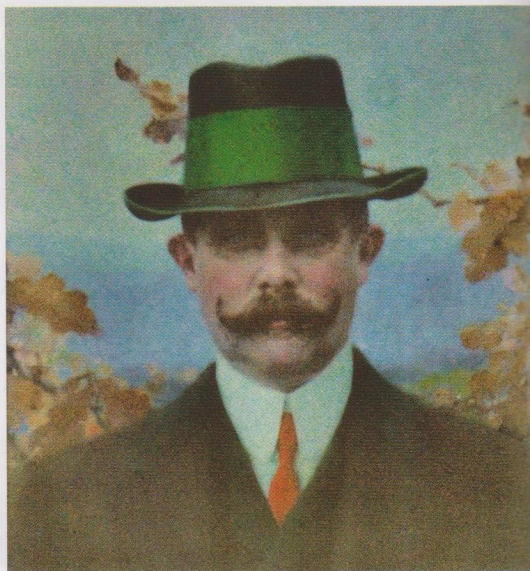

Pavel Körbr ve formě alba, v němž je kolem stovky fotografií. Snímky mají i vysokou dokumentaristickou hodnotu, neboť je na nich zachycena v podstatě celá tehdejší aristokracie. Za vůbec nejpůsobivější snímky z oblasti prožívání volného času považujeme záběry z pobytů Františka Ferdinanda d'Este ve Sv. Mořici. V této souvislosti Český svět v roce 1909 uveřejnil malou reportáž pod názvem „Náš a komorní fotograf Ruda Bruner Dvořák ve Švýcarech“.

Cenný dokumentaristický charakter mají zejména reportáže Rudolfa Brunera-Dvořáka z událostí politického významu, na nichž defilují mnohé oficiální osobnosti domácí politické scény do první světové války. K největším reportážním akcím náležela obrazová informace o návštěvě panovníka v Království českém v roce 1907, z níž bylo v Českém světě uveřejněno 40 snímků. Za zvlášť významné můžeme též považovat obrazové svědectví z jednání hlav států na Konopišti a v Miramare. Roku 1906 Bruner-Dvořák patrně poprvé fotografoval námořní manévry, a to v Dalmácii (snímky objednal František Ferdinand 3. a 26. prosince 1906). Zajímavým dokladem o bratrově aktivní spolupráci při fotografování je legitimace z kanceláře námořního velení z 9. 1. 1908 „pro pana J. Brunnera-Dvořáka, fotografa ve Vídni“ (sic!), která mu umožňovala přístup na válečnou loď. Dokument nepochybně souvisel s návštěvou parlamentní delegace u válečného loďstva na Jaderském moři, kterou Rudolf Bruner-Dvořák fotografoval. V Českém světě vyšlo 24. ledna 1908 celkem 21 snímků! Jednalo se o fotografovu druhou největší reportáž v tomto časopise. Obdobný doklad získal Rudolf 18. 8. 1911 od ministerstva války, námořní sekce. Pravilo se v něm (překlad): „*Jeho císařské královské Veličenstvo pan admirál a generál kavalerie*

arcivévoda Ferdinand d'Este uděluje povolení zúčastnit se na palubě lodi „Eh. Franz Ferdinand“ vylodovacích manévřů v Dalmácii a poříditi snímky podle přímých pokynů Jeho Výsosti. Dostavte se na palubu lodi „Eh. Franz Ferdinand“ 22. srpna před 5. hodinou odpoledne...“

Náročná fotografická práce vyžadovala i odpovídající vybavení. Na vyobrazení přijímacího salonu z roku 1913 je Rudolf Bruner-Dvořák obklopen 17 fotopřístroji. Některé z nich jsou nyní ve sbírkách Národního technického muzea. K nejstaršímu přístroji na formát 29 x 21 cm přibyla komora na formát skleněného negativu 18 x 24 cm, který fotograf používal nejčastěji. Asi v roce 1896 si zakoupil stereopřístroj a poté pro interiéry začal používat i přístroj na formát negativů 26 x 31 cm, výjimečně i 30 x 40 cm.

Portrét Františka Ferdinanda d'Este od Františka Dvořáka, autochrom Rudolfa Brunera-Dvořáka.

Na střelnici v Žabovřeskách, kolem r. 1910. První zprava je Ferdinand Lobkowitz – nejvyšší maršálek Království českého, následuje František Ferdinand d'Este a Karel IV. Schwarzenberg.

V pozitivním procesu využíval nejen běžné kontaktní kopie, ale i zvětšeniny, z nichž monumentálním příkladem metrové velikosti je skupinový snímek z císařských manévrů u České Lípy v roce 1899, prezentovaný v expozici zámku Artstetten. Když se v roce 1907 začaly v Čechách prodávat barevné autochromy, hned je využil, což nebylo v profesionální praxi běžné. Na autochrom například vyfotografoval i malířský portrét Františka Ferdinanda, pořízený bratrem. Zajímavý doplněk jeho práce tvoří kolorované stereofotografie a diapozitivy jako vitráže.

V roce 1910 z neznámých důvodů skončila úzká spolupráce s časopisem Český svět, kde Rudolf Bruner-Dvořák míval

v každém jeho ročníku (s výjimkou II.) kolem 70–80 fotografií. Příčinu neznáme, ale tou nejprozaičtější mohla být změna v koncepci časopisu. Rudolfova loajalita a royalismus se nemusely listu zamlouvat. Dalším důvodem nechuti tisknout Rudolfovy snímky mohla být jeho spolupráce s jinými listy, například s Österreichs Illustrierte Zeitung, který byl zřejmě nejvýpravnější obrazovým časopisem v monarchii vůbec. Jiné důvody k rozvázání spolupráce mohly vycházet ze strany fotografa, jehož tížily zdravotní problémy, vyplývající z dávného úrazu. Faktem je, že 7. ledna 1909 Rudolf pořídil závěť... Dalším možným osobním důvodem mohla být i změna v Rudolfově životě, když z Bihače roku 1911 odvezl svou ovdovělou

H. C. Kosel: František Ferdinand d'Este s rodinou na reprezentačním snímku, 1913

sestru s jednoročním synkem a ujal se jich ve svém bytě.

Po roce 1910 se těžiště fotografické aktivity firmy zvolna přesunovalo na bratra Jaroslava. Ten patří neodmyslitelně do Rudolfova života jako pomocník a posléze dědic jeho fotografického díla a celého závodu. Nejstarší konkrétní doklad Jaroslavovy samostatné fotografické práce pochází z roku 1906. Je prokázáno, že někdy oba bratři fotografovali spolu a že se z žertu fotografovali navzájem. Ani po roce 1910 však Rudolfova fotografická aktivita neustala. Připravil i výstavu svých děl. Bratr Jaroslav jako fotograf úředně figuroval až při vypořádávání pozůstalosti v roce 1921. Víme bezpečně, že v osudný den, kdy byl

zabit následník trůnu v Sarajevu, tam byl přítomen pouze Jaroslav. Potvrzuje to jednak reportáž v Českém světě, kde u otištěného snímku bylo uvedeno jen „Bruner-Dvořák“ a nikoli obligátní „Ruda Bruner-Dvořák“, jednak vzpomínka synovce. V dubnu 1914 však byl Rudolf v Miramare, což dokládá titul Österreichs Illustrierte Zeitung z 12. dubna 1914, kde pod snímek ze setkání císaře Viléma II. a Františka Ferdinanda je jako fotograf výslovně uveden „Ruda-Bruner-Dvořák Prag“. Jaroslav fotografoval i nepokoje, které po atentátu ve městě vypukly, smuteční slavnosti a předtím manévry.

Atentátem v Sarajevu skončila jedna epocha. Válka změnila Evropu. Oba bratři

fotografovali říjnové a listopadové události v Praze roku 1918. Vůdčí roli ve firmě převzal Jaroslav, který byl zřejmě mnohem střizlivější a v pravém smyslu věcnější než dynamický a bohémský Rudolf. Jaroslavovi vyhovovalo motiv v klidu předem promyslet, vycizelovat a poté stisknout spoušť. Rudolf byl na tehdejší fotografické poměry naopak mistr improvizace, mistr momentky, mistr zachycení prchavého okamžiku. Rudolfovi vyhovoval pohyb, Jaroslavovi statický motiv, s nímž si mohl „pohrát“. Jestliže užijeme příměr, že výstřely v Sarajevu skončila „belle epoque“, můžeme se odvážit tvrdit, že poválečné uspořádání poměrů asi uspíšilo Rudolfův konec. Stárnoucí fotograf se jako zemský vlastenec, věřící velkému Rakousko-Uhersku, musel cítit zklamaně, když

se po českém zvyku zostuzovalo vše, co souviselo s minulým režimem. 30. října 1921 Rudolf Bruner-Dvořák zemřel ve věku 57 let. Žádné noviny ani fotografický tisk nevěnovaly zprávě o skonu velikána české fotografie ani řádku. Nejen proto, že jeho velikost nikdo v té době nevnímal, ale nepochybně také proto, že Rudolf Bruner-Dvořák byl velkým fotografem šlechty a především osoby, která v té době byla přímo ztělesněním c. k. monarchie – Františka Ferdinanda d'Este.

Použitá literatura:

P. SCHEUFLER, J. HOZÁK: *Krásné časy.*
Rudolf Bruner-Dvořák, momentní fotograf.
Praha: Grafoprint Neubert, 1995.
ISBN 80-85785-21-8. (Text též na
www.scheufler.cz)

František Ferdinand d'Este s chotí v Terstu při příležitosti spuštění lodi Viribus Unitis, vedle kočího osobní myslivce Gustav Schneiberg, 1911. Foto Rudolf Bruner-Dvořák.

1 František Arnošt Harrach
(1799–1884)

2 Anna Marie Terezie z Lobkowicz
(1809–1881)

Jejich synové:

3 Jan Nepomuk František
(1828–1909)

4 Alfred Karel (1831–1914)

5 Anna z Lobkowicz
(1847–1934) – man-
želka Alfreda

6 na židli sedí malý syn
Alfreda a Anny
František Maria
(1870–1937),
pozdější účastník
sarajevského
atentátu

Snímek rodiny Harrachů
z roku 1876 ze sbírek Krkonošského
muzea v Jilemnici.

JUDr. František Alfred Maria hrabě Harrach

Jan Luštinec

***26. 7. 1870 Traunkirchen –
† 14. 5. 1937 Jihlava. Moravský
šlechtic, velkostatkář, politik,
zemědělský a lesnický odborník,
důstojník rakousko-uherské
armády, tajný rada následníka
trůnu Františka Ferdinanda
d'Este, mecenáš, sběratel
a cestovatel.**

František Alfred Maria Harrach se narodil jako nejstarší z pěti sourozenců. Otec Alfred Karel Harrach z Rohrau und Thannhausen (1831–1914) byl bratrem známého Jana Nepomuka Františka hraběte Harracha (1828–1909) z jilemnické rodové větve, matka Anna Maria Terezie (1847–1934) pocházela ze starobylého českého rodu Lobkowiczů.

Po studii na gymnáziu ve Vídni (1881–1885) a práv (1889–1893) se v roce 1895 jako

velmi mladý ujal správy velkostatku Janovice u Rýmařova. V roce 1908 zdědil po svém bezdětném strýci knížeti Rudolfu Lobkowiczovi velkostatek Velké Meziříčí, roku 1914 získal další rodový harrachovský majetek – spojený velkostatek Aschach an der Donau, Stauff a Seeforst v Horním Rakousku; součástí dědictví byly i domy ve Vídni a v Praze.

Po celý život rád cestoval. Velký dojem na něj učinila zejména Indie, v Africe navštívil Maroko, Egypt, Súdán i Habeš. Ze svých cest přivezl cenné soubory a vytvořil z nich znamenitou sbírku. Shromažďoval též památky z našeho území: starožitnosti, umění, cenné staré české tisky, vytvořil neobyčejně zajímavou kolekci židovských památek. Nepřekvapí nás proto skutečnost, že se stal členem Spolku přátel starožitností.

Před 1. světovou válkou vykonával funkci poslance Moravského zemského sněmu, byl jmenován císařským komořím a tajným radou. Politická angažovanost však stála spíše na okraji jeho zájmů, po vzniku ČSR z politického dění ustoupil docela.

Hovořil několika jazyky, obdivoval českou literaturu, miloval antickou kulturu. Sám byl literárně činný, vedl si podrobné deníky, jež jsou dnes neobyčejně cenným historickým pramenem. Psal cestopisy, verše, divadelní hry. (Větší část jeho díla však zůstala pouze v rukopisech.) Tato skutečnost nás překvapí tím více, že zejména v mládí trpěl těžkou oční chorobou a texty mu musely být předčítány. Velké proslulosti dosáhla jeho knihovna v Janovicích u Rýmařova.

Jako velkostatkář, rybníkář a lesnický odborník prosazoval přirozenou obnovu lesa.

JUDr. František Alfred Maria hrabě Harrach ve své vyhlášené knihovně.
Foto archiv Muzea Velké Meziříčí.

Již v okamžiku, kdy převzal správu statků, vstoupil do moravsko-slezského školského lesnického spolku. Po vzniku ČSR se stal členem Ústřední jednoty československého lesnictva, Myslivecké jednoty a zasedl v předsednictvu Ústředního výboru volných sdružení lesních správ. Tyto organizace zastupoval na mezinárodních kongresech v Římě (1926) a Stockholmu (1929). V roce 1929 založil Rybářsko-hydrobiologickou stanici Františka Harracha ve Velkém Meziříčí, podílel se také na organizování kurzů pro praktické lesníky při Vysoké škole zemědělské v Brně, s níž úzce spolupracoval. Jeho zásluhy byly oceněny vysokou poctou – v dubnu roku 1937 byl přijat za řádného člena Československé zemědělské akademie. Jeho vztah k přírodě dokládá i jeho členství v Živě, spolku pro ochranu zvířat.

Proslul silným sociálním cítěním: Angažoval se v Rakouské lize proti obchodu s děvčaty, Spolku sv. Rafaela pro ochranu vystěhovaných katolíků se sídlem ve Vídní atd. Do Velkého Meziříčí uvedl kongregaci

těšitelé Božského srdce Ježíšova a hmotně ji zabezpečil. Později vstoupil do Československého červeného kříže a předsedal jeho velkomeziříčské pobožce. Obdržel řadu církevních ocenění. Podporoval ale i jiné aktivity – Sokol, pěvecké jednoty, stal se aktivním členem Masarykovy ligy proti tuberkulóze.

Byl příznivcem a propagátorem automobilismu a technického pokroku, vybudoval první gravitační dráhu v historických zemích. Patřil k velmi aktivním členům Československého automobilového klubu.

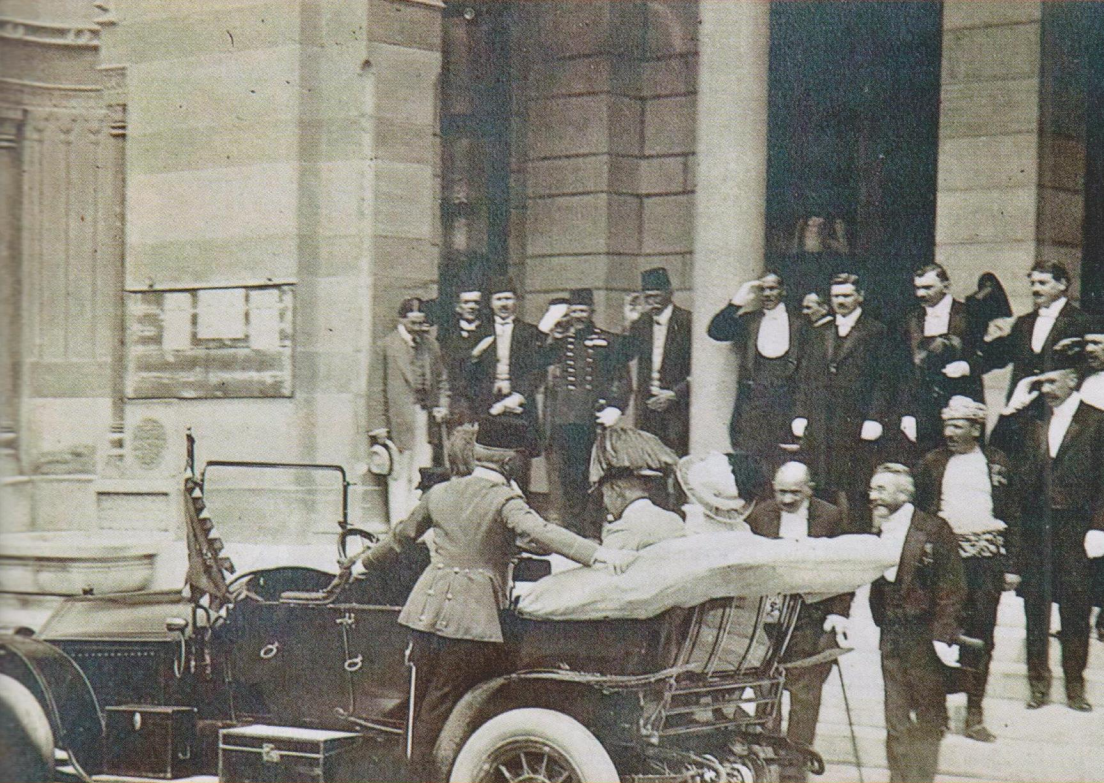
Hrabě František Harrach zemřel po krátké nemoci v jihlavské nemocnici. Pohřeb se konal 18. května 1937, samotné pohřební obřady začaly ve 14 hodin na nádvoří meziříčského zámku za účasti brněnského biskupa dr. Josefa Kupky. V průvodu aut a za účasti velkého množství smutečních hostů pak byla rakev převezena do Netína a uložena do Lobkoviczké krypty. Ačkoli byl třikrát ženatý, neměl mužského potomka. Jím tedy v mužské linii vymírá moravská větev Harrachů a Velké Meziříčí přechází na nejstarší dceru Josefu,

Zámek ve Velkém Meziříčí dnes patří potomkům hraběte Františka Harracha, vedle zámeckých expozic zde lze navštívit i velmi zajímavé muzeum. Foto archiv Muzea Velké Meziříčí.

Slavnostně vyzdobený velkomeziříčský zámek při manévrech r. 1909. Foto archiv Muzea Velké Meziříčí.

Hrabě František Harrach na stupátku auta chránící tělem arcivévodu při odjezdu ze sarajevské radnice, 28. 6. 1914. Autor fotografie neznámý.

jež se provdala za hraběte Podstatského – Lichtensteina. V majetku potomků je Velké Meziříčí i dnes.

Dalibor Hodeček o něm v závěru své studie poznamenává: „František Harrach své šlechtictví vnímal jako povinnost sloužit Bohu, vlasti a chudým. Majetek mu nebyl cílem, nýbrž prostředkem. V tomto smyslu mezi majetnými mnoho následovníků nemá“. My jen dodáváme, že se tímto životním krédem velmi podobal svému slavnému jilemnickému strýci Janu Nepomuku hraběti Harrachovi (1828–1909).

S Františkem Ferdinandem d'Este se hrabě František blíže seznámil během císařských manévřů, konaných ve Velkém Meziříčí ve dnech 8. až 10. září 1909. Přítomni byli

i císař František Josef I., německý císař Vilém a arcivévoda Karel František Josef, pozdější poslední císař Karel I. Odměřený a často i podezřívavý následník trůnu tu našel v Harrachovi „oddaného důstojníka, inteligentního posluchače a výborného společníka.“

Použitá literatura:

DALIBOR HODEČEK: Hrabě František Harrach (26. 7. – 14. 5. 1937) – národohospodář, mecenáš a literát. In: Vlastivědný sborník moravský, ročník XLIX, 1997, str. 364–369.

JÍŘÍ SKOUPÝ: František hrabě Harrach a Leopold Lojka – šlechtic a jeho řidič. Životní osudy účastníků sarajevského atentátu ve světle archivních pramenů, Brno 2013.

Leopold Lojka (Loyka)

Jiří Skoupý

*** 17. 9. 1886 Telč – † 18. 7. 1926
Brno. Řidič arcivévody a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v okamžiku atentátu v Sarajevu dne 28. 6. 1914.**

Leopold Lojka se narodil v rodině kočího Václava Lojky. V rámci povinné vojenské služby se zúčastnil císařských manévru ve Velkém Meziříčí 8. a 9. září 1909. Jako pozorovatelé a hosté hraběte Františka Harracha, majitele velkomeziříčského panství, zde byli přítomni rakouský císař František Josef I., německý císař Vilém II. a arcivévoda a následník trůnu František Ferdinand d'Este se svým styčným důstojníkem, arcivévodou Karlem Františkem Josefem (pozdějším císařem Karlem I.).

Po ukončení manévru se v čase odpočinku vojska přihodila mimořádná událost: v noci z 10. na 11. září 1909 způsobilo světlo dálkového reflektoru splašení koní dragounského pluku. Leopold Lojka s nasazením vlastního života a s těžkým zraněním splašené koně zastavil, uklidnil, a získal si tak sympatie hraběte Harracha, který jej přijal do svých služeb. Po uzdravení byl dragoun Lojka přeložen do zálohy a krátce nato jej hrabě Harrach doporučil pro absolvování řídičského kurzu ve Vídni. Leopold Lojka se tak stal profesionálním řídičem a ujal se Harrachova vozu Gräf&Stift Double Phaeton registrační značky A-III-118.

Roku 1914 obdržel hrabě Harrach rozkaz účastnit se manévru v bosenském Sarajevu a být se svým vozem i řídičem k dispozici

generálnímu inspektorovi branných sil monarchie a následníkovi trůnu, arcivévodovi Františku Ferdinandovi d'Este. Hrabě Harrach proto podnikl na svou dobu jedinečnou expedici po Evropě a s Leopoldem Lojkou za volantem dojel ze svého vídeňského paláce až do Sarajeva vlastním vozem. Cestovatelé opustili Vídeň 31. května 1914 ráno, svého cíle Sarajeva dosáhli po mnoha útrapách dne 18. června 1914.

Konec manévru byl plánován na neděli 28. června 1914, tento den měl být vyhrazen pro slavnostní jízdu městem. František Ferdinand si s manželkou Žofíí zvolil pro tuto vyjížděku Harrachův otevřený vůz s řídičem Lojkou. A právě tato okolnost (společně s dal-

František Ferdinand d'Este s chotí v automobilu Gräf&Stift při odjezdu z kasárna v Sarajevu. Vpředu řídič Leopold Lojka, osobní myslivec Gustav Schneiberg, uprostřed hrabě František Harrach a generál Oskar Potiorek. 28. 6. 1914, krátce před prvním atentátem. Foto Jaroslav Bruner-Dvořák.

šími souhrmi náhod) způsobila, že se Leopold Lojka jako zcela neznámý člověk podílel na běhu světových dějin.

Leopold Lojka. Foto ze sbírek Stanislava Buchara.

Při soudním procesu s atentáčníky rovněž vypovídal jako svědek, identifikoval Gavrilo Principa a okolnosti atentátu sám podrobně popsal v dodnes dochované rukopisné zprávě.

Krátce po vypuknutí války byl Lojka mobilizován a poslán do Mostaru, v roce 1916 byl převelen do Klosterneuburgu u Vídně, kde dle vlastního tvrzení působil ve službách císaře Karla I.

Dne 28. 11. 1916 se Leopold Lojka oženil s Annou Lhotskou, narozenou ve slovenských Zuranech. Z manželství vzešly dvě děti, starší František a mladší Alfréd. Po pádu monarchie se rodina nejprve pokusila existenčně uchytit ve Znojmě; dne 7. července 1920 obdržel Lojka koncesi k hostinské činnosti.

Jeho další život však nebyl příliš šťastný – syn František pravděpodobně ve Znojmě

zemřel, manželství s Annou bylo rozloučeno dne 28. prosince 1923. Anna se krátce nato znovu provdala za železničního úředníka Franze Karaska a odstěhovala se do Guntramsdorfu u Vídně. Syn Alfréd byl na základě rozhodnutí Okresního soudu ve Znojmě a v Brně svěřen do péče otci, v době školních prázdnin pobýval u své matky.

Protože znojmská restaurace nepřinášela požadované zisky, přesídlil Lojka do Brna, kde se policejně přihlásil 21. srpna 1924.

Dne 7. února 1925 získal od města koncesi pro provozování restaurace na adrese Vranovská 19. Přestože byl dle vzpomínek pamětníků rázovitým krčmářem, vedení podniku zjevně nezvládal, nadělal mnoho dluhů a občas se v opilosti dopouštěl excesů a výtržností.

Sarajevo 28. června 1914

Jan Luštinec

Ve dnech 26. a 27. června proběhly v Bosně úspěšné manévry. Zdálo se, že bosenská cesta Františka Ferdinanda a jeho ženy Žofie skončila navzdory všem předpovědím šťastně. Naplánována byla ještě návštěva zemského hlavního města Sarajeva.

28. červen 1914 připadl na neděli. Počasí toho dne bylo krásné a nic nenavštěvovalo tomu, že přichází zlomový den s tragickými událostmi a tragickými důsledky. František Ferdinand zaslal dětem na zámek v Chlumu u Třeboně telegram s textem: „*Mně i mamince se vede velmi dobře. Počasí teplé a hezké. Včera jsme měli velkou večeři a dnes dopoledne máme velké přijetí v Sarajevu. Odpoledne opět velká večeře a pak odjezd na (lodi) Viribus unitis... Nevroucněji Vás objímám. Táta.*“ Poté se s chotí účastnil nedělní mše. Pak odešli pěšky na nádraží Ilidža a dvorním vlakem odjeli do Sarajeva.

František Ferdinand a Žofie nastoupili do luxusního černého otevřeného automobilu vyrobeného firmou Gräf & Stift ve Vídni v roce 1910. Jednalo se o majetek hraběte Františka Harracha. Následník trůnu byl oděn do uniformy generála jízdy: světle modrého kabátu, černých kalhot s červenými lampasy, generálského klobouku se zeleným papouščím peřím. Žofie měla bílé hedvábné šaty s červenou, květinami zdobenou šerpou, široký klobouk s peřím a závoj. Jako doplňky

tmavý vějíř a slunečník. Byla okouzující. Oba seděli na zadních sedadlech, zatímco na předních nouzových sedadlech seděli Oskar Potiorek a hrabě František Harrach. Řídil Leopold Lojka.

Kolona projížděla asi dvacetikilometrovou rychlostí davy diváků. Dva z připravených atentátníků nechali auta projet, neboť se nedokázali odhodlat k činu. Teprve třetí, Nedjelko Čabrinović, hodil bombu. Lojka si povšiml mladíka, přidal na rychlosti a bomba dopadla na staženou plátěnou střechu automobilu, sklouzla na zem a vybuchla vedle zadních kol následujícího automobilu. Asi dvacet diváků utrpělo zranění, nepatrné střepinky zasáhly i Žofii. Drobné ranky ale neznamenalny jakékoli nebezpečí. Zato podplukovník Erich Merizzi (pobočník vojenského velitele Bosny generála Oskara Potiorka), pod jehož autem granát explodoval, utrpěl vážné zranění na hlavě a musel být po ošetření u soukromého lékaře hospitalizován.

Poté František Ferdinand s chotí dojel do sarajevské radnice, kde ve stíněné atmosféře následoval plánovaný, leč poněkud zkrácený program. Vyvstala otázka, jak zajistit bezpečnost následníka trůnu před eventuálním dalším útokem. Zde na celé čáře zklamal zemský velitel generál Potiorek, když vojenské obsazení trasy zamítl s poukazem na skutečnost, že většina vojáků má zašpiněné polní uniformy a nemůže do města. Údajně též ujišťoval, že žádné další nebezpečí nehrozí.

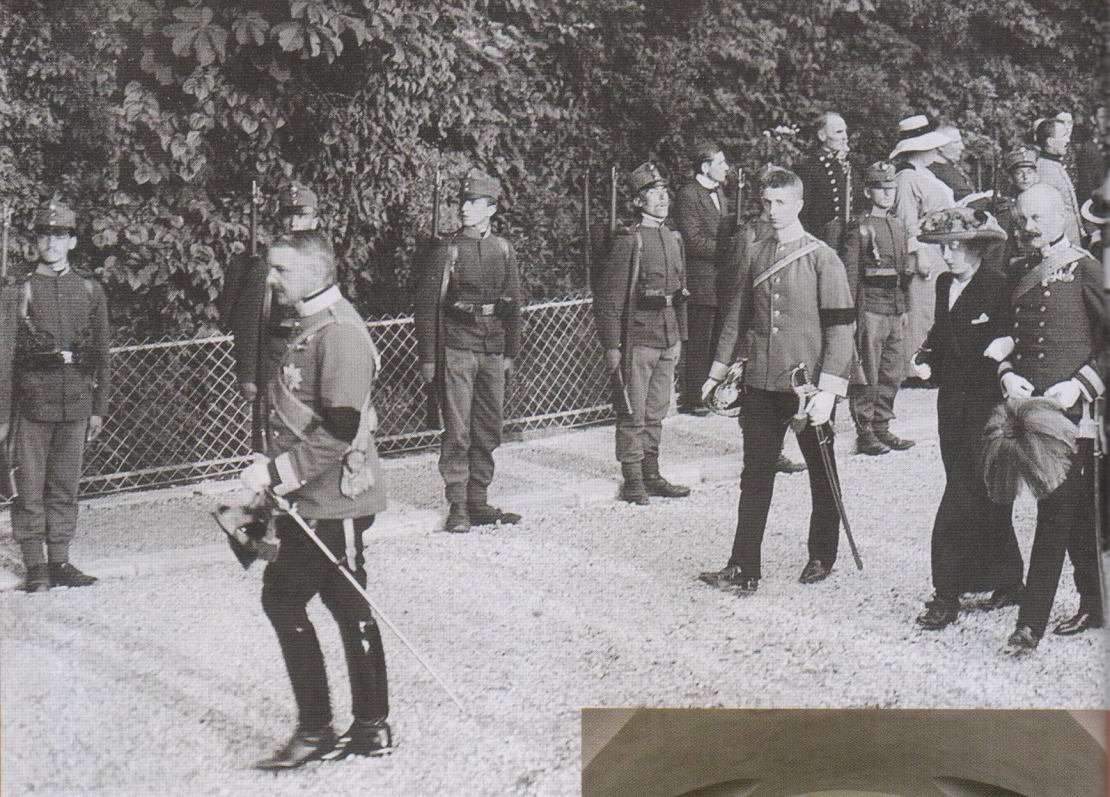
Došlo však také ke změně programu. František Ferdinand mířil do posádkové nemocnice, aby navštívil zraněného pod-

● † Erzherzog Franz Ferdinand

Sarajevo 28. Juni 1914.

Šátek (kapesník) s krví následníka trůnu je dnes majetkem hraběte Jana Podstatzkého-Lichtensteina a je vystaven na zámku ve Velkém Meziříčí. Foto archiv Muzea Velké Meziříčí.

plukovníka Merizziho. Žofii nabídl, aby jela raději rovnou na nádraží. Reagovala prý slovy: „Nikoliv, Františku, jedu s tebou.“

Auto po návštěvě radnice pokračovala v cestě. Hrabě Harrach se postavil na levé stupátko, aby svým tělem vznešený pár chránil. Netušil, že tragický útok přijde zprava. Došlo k neuvěřitelné náhodě, kolona se vydala nesprávným směrem a bylo nutno se vrátit na plánovanou trasu. Auto tak zastavilo těsně před Gavrilo Principem, který v té době pojídal jakýsi sendvič.

Gavrilo Princip později vypověděl:

„V prvním okamžiku jsem chtěl hodit bombu, kterou jsem měl nalevo u opasku. Bylo by těžké ji vyndat a hodit. Vytáhl jsem proto revolver a pozvedl jsem jej proti automobilu, aniž bych mířil. Když jsem střelil, tak

Místo posledního odpočinku Františka Ferdinanda d'Este a jeho choti na zámku Artstetten.
Foto Pavel Scheufler, 2014.

jsem dokonce odvrátil hlavu. Vystřelil jsem dvakrát po sobě, ale nejsem si jist, zda vyšly dva nebo tři výstřely, protože jsem byl velmi vzrušen...“

Pohřební průvod směřující na nádraží v Sarajevu, v čele Karl Rumerskirch, nejvyšší hofmistr arcivévodvy, 29. 6. 1914. Foto Jaroslav Bruner-Dvořák.

Chtěl zabít pouze Františka Ferdinanda, nikoli jeho manželku. Přesto opět neuvěřitelnou náhodou zasáhl smrtelně oba.

Hrabě Harrach zachytil okamžiky bezprostředně po výstřelech: „*Zatímco auto rychle couvalo, vytryskl tenký pramének krve z úst Jeho císařské výsosti. Zatímco jsem jednou rukou vytahoval kapesník, abych setřel krev z úst arcivévodových, zvolala Její výsost: ‚Proboha! Co se ti stalo?‘ Načež sklouzla ze sedadla obličejem mezi kolena arcivévodvy. Netušil jsem, že byla zasažena, a myslel jsem, že z leknutí omdlela. Nato Jeho císařská výsost řekla: ‚Žofinko! Žofinko! Neumírej mi! Zůstaň pro mé děti. ...‘*“ Hrabě Harrach, stále stojící na stupátku rychle jedoucího auta, držel arcivévodovi límeček kabátu, aby mu nepadala hlava. Přitom měl

František Ferdinand několikrát říci: „*To nic není*“.

Když automobil dorazil do Konaku, sídla zemské vlády, Žofie již byla mrtvá. František Ferdinand dodýchal po čtvrt hodině. Nikdo netušil, že se právě otevřela cesta ke světové válce.

Použitá literatura:

GALANDAUER JAN: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, Litomyšl, 2000.

ACHELBURG VLADIMÍR: Sarajevský atentát 28. 6. 1914, In: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku, r. 9, č. 29, str. 120–132, Praha 1993.

JIRÍ PERNES: Život plný nepřátel. Život a smrt Františka Ferdinanda d'Este, Praha 1995.

Otto Lev Stanovský

Jaroslav Šebek

*** 8. 11. 1882 Slatina u Bílovice –
† 5. 12. 1945 Praha. Vychovatel
synů Františka Ferdinanda
d'Este.**

Narodil se ve slezské obci Slatina (německy Schlatten) v početné rodině krejčího. Byl jedním ze třinácti dětí. Studoval nejprve gymnázium v Olomouci, ale maturitu složil na gymnáziu v Roudnici nad Labem, protože v září 1899 vstoupil v Praze do řádu kapucínů (přijal řeholní jméno Lev) a z tohoto důvodu z Olomouce odešel. Po maturitě vstoupil do kněžského semináře, nejprve do Brna a poté, co vystoupil z kapucínského řádu, zakončil teologická studia v Litoměřicích. Zde byl 15. července 1906 také vysvěcen na kněze. Následně působil v několika převážně českých farnostech (Mnichovo Hradiště, Liblice, Semily) jako kaplan.

V říjnu 1909 vstoupil jako alumnus na vyšší vzdělávací institut „Frintaneum“ ve Vídni, kde studovali kněží z celé monarchie, kteří se často stávali i vysoce postavenými církevními hodnostáři. V rámci studia proslavil Otto Lev Stanovský pro ostatní posluchače „Frintanea“ rovněž několik přednášek, které se týkaly kanonického práva, starozákonní bibliistiky a zejména církevní liturgické hudby, která byla jeho velkým zájmem. Orientoval se však také i na studium církevních dějin. Na závěr svého doktorského studia napsal disertaci s názvem „Die Heiligen und Seligen im österreichischen Anteil des Königrei-

ches Polen bis zum Ausgange des XIV. Jahrhunderts“. Institut „Frintaneum“ opustil s vynikajícími studijními výsledky 29. září 1912. Po návratu ze studií do diecéze byl krátce ustanoven vicerektorem kněžského konviktu v Mladé Boleslavi, kde byli primárně vychováváni čeští zájemci o duchovní povolání.

Od září 1912 působil na doporučení litoměřického biskupa Josefa Grosse jako vychovatel synů rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, princů Maximiliana a Ernesta, a byl to právě on, kdo přijal na zámku Chlum u Třeboně telefonickou informaci o sarajevském atentátu a o smrti obou rodičů.

Během první světové války dával najevo své vlastenecké české smýšlení a dostal

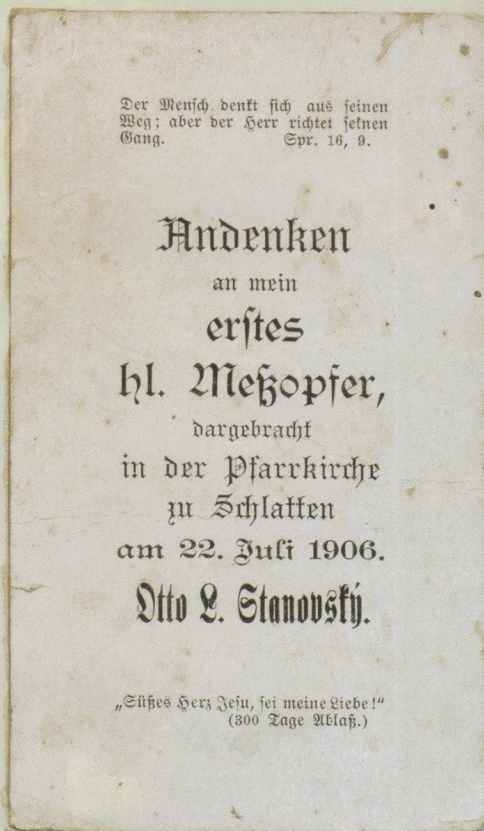
P. Stanovský ve své pracovně, r. 1917. Foto G. Brunner, archiv Muzea Novojičinska.

*P. Otto Leo Stanovský jako kaplan v Semilech, r. 1909.
Foto archiv Muzea Novojičína.*

se z tohoto důvodu do konfliktů s rakouskými úřady. V roce 1924 se stal sekretářem pražského arcibiskupa Františka Kordače a posléze ředitelem kolejí Arnošta z Pardubic, která byla určena pro katolické studenty v Praze.

V letech 1929–32 byl rektorem arcibiskupského semináře v Praze. V roce 1931 byl navrhován československou vládou na biskupa v Litoměřicích. Z vatikánských pramenů totiž můžeme vysledovat, jak intenzivní zájem byl této otázce věnován, což souviselo také s tím, že vládní místa chtěla prosadit do mimořádně národně citlivého regionu českého kandidáta. Proti takovému kroku se však postavily německé církevní kruhy v Československu i ve Vatikánu. Němečtí představitelé litoměřické diecéze intervenovali u státního sekretáře Eugenia Pacelliho (pozdějšího papeže Pia XII.), aby zasáhl ve prospěch obsazení diecéze opět německým biskupem. Proti snahám o dosazení Stanovského do čela diecéze se razantně vyslovil například i rakouský kněz a teolog Alois Hudal, který si vydobyl vlivné místo v Římě, kde zastával post rektora německé papežské kolejí u Panny Marie dell' Anima („Pontificio istituto teutonico di Santa Maria dell' Anima“). Díky tomu udržoval velice dobré vztahy s papežskými úřady, včetně Státního sekretariátu, a snažil se ovlivňovat jejich rozhodnutí také ve prospěch německých katolických kruhů v Československu. Byl považován za jednoho z vlivných poradců rakouského episkopátu a z této pozice se významně angažoval při dojednávání konkordátu mezi Rakouskem a Vatikánem v roce 1933. Prokázané služby byly oceněny v podobě vysvěcení na titulárního biskupa, na něhož ho vysvětil státní sekretář Pacelli v červnu

*Upomínka na primiční mši P. Stanovského.
Archiv Muzea Novojičinska.*

1933 (Hudal se však později kompromitoval vztahy s nacistickými kruhy). Litoměřickým biskupem se tedy Stanovský nestal, protože Vatikán také většinou ctí zásadu, že jmenoval do čela diecéze biskupa, který byl stejně národnosti jako většina věřících. V případě Litoměřic se jednalo o většinově německou diecézi (až do vysídlení Němců v roce 1945), takže se biskupem stal německý kněz Anton Weber, který byl však národnostně velmi tolerantní.

Stanovský i poté pokračoval v další církevní kariéře a v roce 1933 se stal vyšehradským kanovníkem a od roku 1934 byl kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta. V této době se věnoval zejména evangelizační práci. Od roku 1938 do roku 1942 byl předsedou ústředí svazu katolické charity. V této pozici se mimo jiné angažoval ve prospěch pomoci uprchlíkům z obsazených pohraničních území, která se po uzavření mnichovské dohody na podzim 1938 stala součástí nacistického Německa. V souvislosti s atentátem na zastupujícího říšského protektora Heydricha byl 3. července 1942

zatčen za kontakt s členy pravoslavné církve, kteří ukrývali atentátníky, a několik měsíců vězněn na Pankráci. V prosinci 1942 byl převezen do Berlína, kde byl v lednu 1943 odsouzen k trestu smrti, který mu byl později po intervencích apoštolského nuncia v Německu Cesare Orseniga změněn na vězení. V letech 1943–1945 ho nacisté věznili v káznici ve Straubingu. Po návratu do Prahy sice ještě pokračoval v činnosti kanovníka a předsedy Charity, ale na útrapy z vězení zemřel předčasně v prosinci 1945.

Jan Luštinec

Několik zajímavých drobností na okraj

- Stanovského rodná obec Slatina u Bílovice leží nedaleko v okrese Nový Jičín nedaleko Kunína a má dnes asi 700 obyvatel. I v minulosti měla vždy české obyvatelstvo, stála však na jazykové hranici. Jistě i tato skutečnost přispěla k tomu, že Otto Stanovský citlivě vnímal problematiku česko-německých vztahů a usiloval o jejich zklidnění. Obec dnes Otto Stanovského právem řadí mezi své nejvýznamnější rodáky.
- Jako vychovatel dětí Františka Ferdinanda d'Este – princů Maxe a Arnošta – nastoupil Otto Stanovský 1. října 1912. Jeho roční příjem činil 3000 korun. Děti si záhy získal velmi milou povahou a vysloužil si jejich důvěrné pojmenování „Stani“. Vedle výchovy dětí mu byla svěřena i výuka češtiny.
- Přesně měsíc po smrti následníka trůnu obdržel Otto Stanovský ve Vídni zlatý kříž za zásluhy s korunou a v tomtéž měsíci jako upomínku zlaté hodinky; a o necelý rok později dostal námořnický dalekohled z pozůstalosti Františka Ferdinanda.
- O děti pečoval i později a těšil se nadále jejich úctě. Již v roce 1920 mu Max Hohenberg věnoval luxusní zlatou tabatěrku s brilianty a monogramem.
- O nezletilého Ernesta (Arnošta) Hohenberga se staral během jeho studií na lesnické škole v Brucku an der Mur, kde zároveň působil jako školní duchovní. Když Max studia ukončil (1923), přesídlil do Prahy.

- Památky na Františka Ferdinanda d'Este a jeho rodinu byly při Stanovského zatčení roku 1942 spolu ostatním majetkem a knihovnou zabaveny ve prospěch Velkoněmecké říše.
- Stanovský se dokázal prosadit i jako skladatel – složil dvě mše, řadu písní i menších církevních skladeb.
- Po návratu do osvobozené vlasti se dočkal ještě jedné mimořádné a radostné události – 26. června 1945 přivezl ze Staré Boleslavi do Prahy Palladium země české, před nímž desetitisíce věřících děkovaly Panně Marii za ochranu země a osvobození Československa.
- Pohřeb Otto Stanovského se konal 10. prosince 1945, výkrop v domě vykonal kapitulní děkan Josef Soukup, rekviem celebroval světící biskup Dr. Antonín Eltschkner, průvod a obřady u hrobu vedl kapitulní vikář Dr. Bohumil Opatrný. K poslednímu odpočinku byl uložen do kapitulní hrobky na hřbitově u kostela sv. Markéty v Praze-Břevnově. Na náhrobku je nápis „Prelát dr. O. Stanovský, kanovník v. v. metropolitní kapituly, *8. 11. 1882 – † 5. 12. 1945.“

Za cenné informace děkujeme hraběti Wladimiru Aichelburgovi.

ISBN 978-80-87706-48-0

9 788087 706480

Po stopách Sarajeva 1914

Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2014

Text: © Jan Luštinec, Jan Podstatzky-Lichtenstein,
Pavel Scheufler, Jiří Skoupý, Jaroslav Šebek

Grafická úprava: © 2123design s.r.o.

© 2014, Správa Krkonošského národního parku,
Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí

Vytištěno na papíře původem z lesů s certifikátem FSC, kde se hospodaří sociálně a ekologicky šetrným způsobem podle stanovených standardů.

112

SOS

150

HASIČI

155

LÉKAŘ

158

POLICIE

602 448 338 nebo **1210**

(+48) 985 nebo **601 100 300**

HORSKÁ SLUŽBA (CZ) / GOPR (PL)